

Inventarisatie methodische en didactische modellen CKV2

in de docentenopleiding van het kunstvakonderwijs

Rapportage

In het kader van het project Instellingsoverschrijdende Herstructureringsplannen CKV2
in opdracht van de Hanzehogeschool Groningen en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht 2001

INHOUD

Inleiding	3
Verantwoording	5
Situatieschets tweede fase voortgezet onderwijs	7
Samenvatting van de interviews	13
Conclusies	21
Geraadpleegde literatuur	27
Bijlagen	29

INLEIDING

De Hanzehogeschool Groningen heeft, als penvoerder van het project CKV2,3 Noord Nederland, Cultuurnetwerk Nederland gevraagd in het kader van de Instellingsoverschrijdende Herstructureringsplannen CKV2 een inventarisatie te doen naar methodische en didactische modellen voor CKV2 in de docentenopleidingen van het kunstvakonderwijs.

De inventarisatie behelst een beschrijving en catalogisering van didactische en methodische modellen die momenteel (voorjaar 2001) gebruikt worden of gebruikt gaan worden in de docentenopleidingen van het kunstvakonderwijs voor het schoolvak CKV2. De inventarisatie beoogt geen compleet overzicht, maar moet resulteren in een aantal door de opdrachtgever te gebruiken modellen die als basis kunnen dienen voor het ontwerpen, verdiepen en toepassen van leerprocessen voor het schoolvak CKV2 voor studenten in de reguliere opleidingen en docenten in nascholingsprogramma's van de docentenopleidingen kunstvakonderwijs. Het inventariserend onderzoek draagt op deze wijze bij aan het project Instellingsoverschrijdende Herstructureringsplannen CKV2.

De inventarisatie bestaat uit drie delen:

- a. actieve gegevensverzameling door middel van deskresearch
- b. een serie kwalitatieve interviews
- c. rapportage en presentatie van het onderzoek.

De resultaten van zowel deskresearch als interviews monden uit in deze publicatie. Cultuurnetwerk Nederland presenteert de resultaten van deze inventarisatie aan de deelnemers van de Instellingsoverschrijdende Herstructureringsplannen CKV2 op een door het Project CKV2,3 Noord Nederland te organiseren landelijke bijeenkomst.

Cultuurnetwerk Nederland dankt alle opleidingen en hogescholen voor hun deskundige, bereidwillige en plezierige medewerking.

VERANTWOORDING

Voor de inventarisatie is vooral gebruik gemaakt van interviews omdat veel informatie omtrent de aanwezigheid, vorm en inhoud van didactiek en methodiek in relatie met CKV2 niet schriftelijk beschikbaar is. Hoewel wij gestreefd hebben naar een zo juist en compleet mogelijk beeld van de situatie op de opleidingen, realiseren wij ons terdege dat wij ons baseren op informatie die een persoonlijke weergave is van de geïnterviewde en niet representatief kan zijn voor de hele opleiding of voor de aanbieders van de nascholing.

Bij het afnemen van de interviews is gebruik gemaakt van een interviewleidraad. Er zijn aparte interviewleidraden gebruikt voor de docentenopleidingen en voor de aanbieders van de nascholing. Bij de constructie van de interviewleidraad is bewust gekozen voor een opsplitsing in vragen naar organisatie, inhoud en didactiek. Hoewel deze inventarisatie zich met name richt op de didactische en methodische modellen die gebruikt worden, zijn vragen over inhoud en organisatie noodzakelijk, aangezien antwoorden op deze vragen een kader schetsen waarbinnen het onderwijs plaatsvindt. Immers CKV2 is een nieuw schoolvak dat eisen stelt aan de organisatie en de vakinhouden van de docentenopleidingen.

De interviewleidraad voor de docentenopleidingen is in conceptversie getest bij het Conservatorium van de Hanzehogeschool Groningen.

In totaal zijn acht docentenopleidingen kunstvakonderwijs bevraagd – verdeeld over acht hogescholen – van het totaal van dertig (eerstegraads) docentenopleidingen in Nederland (verdeeld over twaalf hogescholen). De selectie van de docentenopleidingen is tot stand gekomen in overleg met het Netwerk Kunstvakdocentenopleidingen en er is gelet op een evenredige vertegenwoordiging van de kunstdisciplines. De informatie uit deze interviews is aangevuld met gegevens uit cursusgidsen en andere publicaties van deze hogescholen, die de geïnterviewden ter beschikking hebben gesteld tijdens of na het interview.

Daarnaast zijn interviews gehouden met twee (van de ongeveer tien) aanbieders van nascholingen CKV2, namelijk met de KPC Groep en met het IVLOS, de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht. De KPC Groep is geïnterviewd omdat zij reeds enkele jaren een nascholingscursus CKV2 aanbieden en verondersteld kan worden dat de cursus uitontwikkeld is. Om een breder beeld te krijgen van de nascholingen die zoal worden aangeboden is gekozen voor het interviewen van een universitaire lerarenopleiding. Uit logistiek oogpunt is gekozen voor IVLOS in Utrecht. Eveneens zijn gesprekken gehouden met de uitgevers van de op dit moment bestaande CKV2 methoden, namelijk *De bespiegeling* van EPN en *History* van Uitgeverij Lambo.

Aanvankelijk was het de bedoeling ook interviews te houden met twee experimenteerscholen, maar hiervan is afgezien door het verschijnen van de SLO-publicatie *Vakdossiers 2000: culturele en kunstzinnige vorming*. In deze publicatie worden ervaringen van docenten, vakdidactici en leerlingen met CKV1 en CKV2,3 weergegeven. Gegevens uit deze publicatie zijn verwerkt in dit rapport.

De opbouw van dit rapport is als volgt. Allereerst wordt de situatie in het voortgezet onderwijs geschetst voor wat betreft de culturele en kunstzinnige vorming in de Tweede Fase en recente onderwijsvernieuwingen. Deze situatie wordt geschetst aangezien dit de achtergrond van de aanleiding van dit onderzoek weergeeft. De eerstegraads docentenopleidingen van de kunstvakopleidingen vormen immers dé opleidingplaats voor studenten tot docenten Culturele en Kunstzinnige Vorming. De informatie is verkregen door literatuurstudie.

Daarna volgt vraagsgewijs een samenvatting van de interviews. Hierna de conclusies, waarin de samenvatting van de interviews is geanalyseerd en waarin een aanzet tot verdere discussie wordt gedaan. Het rapport wordt afgesloten met een lijst van geraadpleegde literatuur en de bijlagen. In de bijlagen zijn de interviewleidraden opgenomen (bijlage I) en de lijst van geïnterviewden (bijlage II).

SITUATIESCHETS TWEEDE FASE VOORTGEZET ONDERWIJS

Culturele en kunstzinnige vorming in de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs

Het vak CKV2 vormt samen met het vak CKV1 en CKV3 het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming in de Tweede Fase. CKV1 is onderdeel van het zogenaamde gemeenschappelijke deel en is verplicht voor elke leerling¹, ongeacht zijn of haar profiel. CKV1 beoogt de kwaliteit van receptie van culturele manifestaties te bevorderen en daarmee actieve cultuurparticipatie te stimuleren². In het vak CKV1 staan de eigen ervaringen van leerlingen centraal en de reflectie van de leerlingen hierop. CKV2 en CKV3 vormen samen het hart van het Profiel Cultuur en Maatschappij dat op HAVO en VWO gekozen kan worden. CKV3 is een combinatie van vaktheorie en vakpraktijk van een van de vier varianten: dans, drama, muziek en beeldende vormgeving³.

CKV1 bestaat uit vier domeinen: a. culturele activiteiten; b. kennis van kunst en cultuur; c. praktische activiteiten; d. reflectie en kunstdossier. CKV1 heeft een studielast van 120 uur in het HAVO en van 200 uur in het VWO. CKV1 is niet bedoeld als funderend vak voor CKV2 en hoeft daarom niet alleen in het vierde leerjaar aan bod te komen. Het vak CKV1 wordt afgesloten met een schoolexamen dat onderdeel uitmaakt van het complete examendossier van de leerlingen en niet met een centraal examen⁴.

Het Profiel Cultuur en Maatschappij

Het Profiel Cultuur en Maatschappij ziet er voor HAVO en VWO als volgt uit⁵:

VAK	HAVO (studielasturen)	VWO (studielasturen)
CKV2,3	360 (CKV2 120 / CKV3 240)	480 (CKV2 220 / CKV3 280)
2e taal	200	320
3e taal / filosofie	-	320
Geschiedenis	240	360
Wiskunde	160	360
Economie	200	-

¹ Behalve als de leerling ook Klassieke en Culturele Vorming (KCV) als verplichting heeft. Dan kan de school er voor kiezen KCV-leerlingen CKV1 in hun vrije ruimte aan te bieden.

² Boshoven e.a. (1999), pag. 10

³ Boshoven e.a. (1999), pag. 13

⁴ Hausmans (1996), pag. 7-8

⁵ KPC Groep (1999)

In het vak CKV2⁶ komt de algemene theorie aan de orde van beeldende kunst en vormgeving, muziek, dans en drama. Aan de hand van zes invalshoeken worden zes onderwerpen bestudeerd⁷. CKV2 laat de leerlingen kennismaken met de belangrijkste periodes uit de cultuurgeschiedenis en met verschillende vormen van kunst en cultuur binnen de context van een bepaalde tijd. De leerling leert in brede zin begrippen te hanteren die van belang zijn voor receptie en reflectie van kunst en cultuur. Door de verschillende periodes steeds op grond van dezelfde invalshoeken te bestuderen, leren de leerlingen verbanden te zien tussen de verschillende periodes en tussen historische periodes en deze tijd. Daarnaast leren ze naar andere culturen te kijken.

CKV3 bevat twee onderdelen: praktijk (= muziek, dans, drama of beeldende vormgeving⁸) en vaktheorie, behorend bij de gekozen discipline. Leerlingen kiezen voor één discipline en leren over deze discipline aan de hand van het vormgeven in deze discipline en het reflecteren hierover. De praktijk en de vaktheorie kunnen aan de hand van opdrachten of thema's met elkaar verbonden worden. Door het analyseren van beelden, muziek, dans en drama leren de leerlingen hoe ze zelf met een van deze kunstvormen kunnen werken. Leerlingen leren vakspecifieke vaardigheden, kennis, begrippen aan de hand van productie en reflectie binnen één gekozen kunstdiscipline⁹.

Knelpunten voor wat betreft het vak CKV2,3

CKV2 is een nieuw schoolvak dat zich kenmerkt door een sterke nadruk op cultuurgeschiedenis en kunstbeschouwing (en in het VWO ook op esthetiek) én door een sterke verwevenheid van de verschillende kunstvakken. CKV2 wordt uitsluitend gegeven door docenten kunstvakken met een eerstegraads onderwijsbevoegdheid. De docenten kunnen niet terugvallen op uitgebreide en volledig ontwikkelde lesmethoden of op een veelheid van te raadplegen gedidactiseerde lesmaterialen. Het betreft immers een nieuw schoolvak en door het uitstel van de verplichte invoering in de Tweede Fase zijn ook vakontwikkelaars en uitgevers wat terughoudend. De huidige CKV2 docenten hebben geen vooropleiding genoten waarin aandacht wordt besteed aan het brede vak CKV2. Nascholing in CKV2 is niet verplicht.

De inhoud van CKV3 beeldende vormgeving en muziek is enigszins te vergelijken met de oude examenvakken. De inhoud van CKV3 drama en CKV3 dans is geheel nieuw voor huidige docenten, aangezien deze vakken niet kunnen bogen op het verleden van een examenvak.

---

⁶ Overigens moet opgemerkt worden dat de verplichte invoering in het voortgezet onderwijs van CKV2,3 is uitgesteld tot na augustus 2001 en dat het Centraal examen CKV2 voorlopig wordt omgezet in een schoolexamen.

⁷ De zes onderwerpen zijn: Cultuur van de kerk van de 11de t/m de 14de eeuw, Hofcultuur van de 16de en 17de eeuw, Burgerlijke cultuur van Nederland in de 17de eeuw, Cultuur van Romantiek en Realisme in de 19de eeuw, Cultuur van het moderne in de eerste helft van de 20ste eeuw, Massacultuur, 2de helft van de 20ste eeuw. De zes invalshoeken zijn: Kunst, religie en levensbeschouwing, Kunst en esthetica (alleen voor vwo), Kunstenaar en opdrachtgever, politieke en economische macht, Kunst en vermaak, Kunst, wetenschap en techniek, Kunst intercultureel.

⁸ Tot het praktijkdeel CKV3 Beeldende vormgeving worden de kunstdisciplines audiovisuele vormgeving, handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen gerekend.

⁹ Website www.ckv23.com

Onderwijsvernieuwing in het voortgezet onderwijs

De wensen om het voortgezet onderwijs zowel een brede algemene vorming als een betere aansluiting op het vervolgonderwijs te laten zijn, hebben geleid tot de recente onderwijsvernieuwingen. Werd enerzijds de organisatie van het onderwijs vernieuwd door de introductie van de basisvorming en recentelijk de Tweede Fase, anderzijds is ook het concept van en het denken over leren veranderd. Achter deze onderwijshervorming gaan nieuwe inzichten in leer -en onderwijs-psychologische theorieën¹⁰ schuil. In de nieuwe theorieën wordt de nadruk gelegd op het actieve proces van leren en wordt onderscheid gemaakt in cognitieve strategieën en metacognitieve kennis en vaardigheden. Gaat het er bij cognitieve strategieën om op welke wijze men informatie verwerkt, structureert en onthoudt; bij metacognitieve kennis en vaardigheden wordt de nadruk gelegd op het inzicht in de wijze van leren en om processen zoals oriënteren, plannen zelftoetsen en reflecteren. In het studiehuis dienen deze nieuwe ideeën vorm te krijgen.¹¹

Zelfstandig leren

In het onderwijsconcept van het studiehuis wordt het zelfstandig leren gestimuleerd. Hieronder wordt verstaan dat leerlingen in toenemende mate het leerproces zelfstandig sturen. Het leerproces kent verschillende fasen, namelijk voorbereiding, verwerking en regulatie¹². Bij zelfstandig leren worden de verschillende leeractiviteiten in het leerproces door de leerlingen uitgevoerd. Zo kan bijvoorbeeld in de voorbereidende fase het oriënteren op het leerdoel en de planning van de activiteiten door de leerling zelf vormgegeven worden. Maar ook het eigenlijke leren, het verwerken van de leerinhoud, kan idealiter in het studiehuis grotendeels door de leerling zelfstandig ondernomen worden. 'Zelfstandig leren' stelt hoge eisen aan de leerling en aan de docent. De leerling beheerst diverse vaardigheden – hij moet kunnen plannen, voorbereiden, keuzes maken, bijsturen, etc. – maar heeft ook inzicht in het eigen functioneren. De docent neemt de rol aan van begeleider en levert de onderzoeksvragen en probleemstellingen. Hij stimuleert en motiveert en weet leerlingen zelf verantwoordelijkheid te laten nemen. Een geschikte leeromgeving¹³, met bijvoorbeeld op school een mediatheek en internet waar de leerlingen zelfstandig bronnen kunnen raadplegen en video's kunnen afspelen is in de studiehuisgedachte een belangrijke voorwaarde. De leeromgeving kan zich ook buiten de school bevinden. Zo zijn bij het vak CKV1 culturele activiteiten buiten de school onderdeel van de leeromgeving. In het geval dat de leerling tenslotte zijn eigen leeractiviteiten beoordeelt (toetsen, reflecteren en eventueel bijstellen) is er sprake van zelfregulatie. Zelfstandig leren impliceert ook voor deze onderwijsvorm geschikte lesmaterialen die o.a. naast informatie over de leerinhoud ook informatie over planning, ordening en rapportage geven. Deze lesmaterialen stellen taken en geven de leerdoelen aan¹⁴.

Tussen zelfstandig leren en zelfstandig werken moet een onderscheid gemaakt worden. Bij het laatste is het leerproces nog sterk door de docent gestuurd. Bij zelfstandig leren organiseert de leerling zelf de activiteiten die nodig zijn om de door de docent gestelde taak uit te voeren. Men noemt dit ook wel proces¹⁵ -of probleemgestuurd onderwijs.

---

¹⁰ Zie voor overzicht leertheorieën en onderwijspsychologische theorieën: Boekaerts en Simons (1993), pag. 6-20.

¹¹ Specifieke informatie over leertheorieën en onderwijspraktijk is ingewonnen bij Bureau Bartelink, Tilburg.

¹² De Boer (1996), pag. 17

¹³ Hilbers (2000), pag. 151

¹⁴ Schasfoort (z.j.), pag. 114 e.v.

¹⁵ Bolhuis en Kluvers, (1999), pag. 3

Leeractiviteiten en didactische werkvormen

De keuze voor bepaalde didactische werkvormen hangt natuurlijk samen met de soort leeractiviteiten. Studiewijzers worden vooral gebruikt voor procesmatige activiteiten, zoals plannen en voorbereiden van leeractiviteiten¹⁶. Doceren, als werkvorm, wordt vaak toegepast om kennis over te dragen. Maar andere werkvormen kunnen dat ook, zoals begeleide zelfstudie, gerichte vragen stellen, essayopdrachten, discussie etc.

Werkvormen kunnen onderscheiden worden in docentgestuurde, gedeeldgestuurde en leerlinggestuurde werkvormen, waarbij de laatste werkvorm het meest het zelfstandig leren ondersteunt. Doceren is een docentgestuurde werkvorm, terwijl bijvoorbeeld vormen van groepswerk gedeelde verantwoordelijkheid tussen docent en leerling geeft. De docent komt hierbij in de rol van begeleider. Individuele werkvormen, waarbij de leerling (in toenemende mate) didactische functies overneemt, zijn bijvoorbeeld de (geleide) zelfontdekkingsmethode en zelfstudie¹⁷. De docent reikt hierbij aan en draagt zorg voor de toegankelijkheid van informatie. Leerlinggestuurde werkvormen vragen niet alleen van de leerling voorkennis van de leerinhoud maar ook vaardigheden in het leren.

Leeractiviteiten en CKV2

CKV2 vestigt de aandacht op het maatschappelijk functioneren van kunst in een cultuurhistorische context¹⁸, en is derhalve een theoretisch vak. De leerinhoud is in periodes geformuleerd (subdomeinen) met telkens een centrale thematiek (invalshoeken). Meer dan in de vakken CKV1 en CKV3 ligt bij CKV2 de nadruk op het zich *eigen maken* van de *kennis* en hoe de leerlingen deze kunnen hanteren en toepassen in nieuwe situaties (andere subdomeinen, transfer). *Receptie* van kunstuitingen speelt bij CKV2 in mindere mate een rol. Ook *reflectie* in de zin van het evalueren bij het kunstzinnig kijken en luisteren (in tegenstelling tot reflectie op het leerproces) speelt bij CKV2 geen of een mindere rol¹⁹.

Zelfstandig leren zal dus voornamelijk plaats kunnen vinden in de wijze waarop de leerlingen zich de algemene cultuurhistorische kennis eigen maken. Van belang is hierbij het methodische vertrekpunt (invalshoeken, kunstwerken, subdomeinen), de wijze waarop de informatie en kennis wordt aangeboden en de didactische werkvormen.

De nadruk op kennis binnen CKV2 is ook zichtbaar in de eindtermen. Er worden slechts vier vaardigheden en benaderingswijzen genoemd (hanteren van begrippen uit de kunst, verbanden kunnen leggen, adequaat bronnenmateriaal gebruiken, overeenkomsten en verschillen in beschouwen met betrekking tot de vier kunstdisciplines)²⁰. Geschiedenis, een ander theoretisch vak in het profiel Cultuur en Maatschappij, kent twee pagina's eindtermen met betrekking tot vaardigheden, informatievaardigheden en onderzoeksvaardigheden, die uitvoerig ingaan op de leeractiviteiten²¹. Het

---

¹⁶ Feijen en van Asselt (2000), pag. 14

¹⁷ Lowyck en Verloop (1995), pag. 220-228

¹⁸ Boshoven e.a. (1999), pag. 10

¹⁹ Boshoven e.a. (1999), pag. 45

²⁰ CFI (1999), pag. 6

²¹ Onder andere worden genoemd: herkennen van typen vragen en zelfstandig vragen formuleren; zelfstandig informatiebehoefte vaststellen; bronnen selecteren, analyseren; standpunten onderbouwen en beargumenteren; resultaten van een leeractiviteit overdragen aan anderen; eenvoudige onderzoeksvraag beantwoorden. CFI (1998)

gebruikmaken van ICT wordt hierbij expliciet genoemd²². Ook de eindtermen van CKV3 benadrukken (al wordt hier niet letterlijk gesproken over vaardigheden) vaardigheden en het leerproces (probleemstelling, middelen en werkproces). Deze worden expliciet omschreven²³. Ook wordt in de *Syllabus culturele en kunstzinnige vorming 2 met voorbeeldexamens en CD-ROM's* erkend dat voor het examen voornamelijk CKV2 informatievaardigheden verwacht worden, terwijl standpuntbepaling en onderzoeksvaardigheden nauwelijks of niet voorkomen bij het vak CKV2²⁴. Daar waar vaardigheden bij CKV2 summier zijn weergegeven in de eindtermen, is de leerinhoud nauwkeurig vastgesteld.

Ervaringen met CKV2

Geboekstaafde praktijkervaringen op HAVO en VWO met CKV2 zijn schaars. Negen scholen hebben ervaring opgedaan met het centraal examen CKV2 in het schooljaar 1999-2000. De ervaringen van docenten, didactici en leerlingen zijn onlangs vastgelegd in *Vakdossiers 2000, Culturele en Kunstzinnige Vorming*²⁵. Deze publicatie is geschreven met het oog op de herziening van de examenprogramma's in 2003. *Vakdossiers 2000* gaat naast CKV2 in op CKV1 en CKV3. Uit deze publicatie blijkt onder andere dat docenten en vakdidactici het lastig vinden dat er (nog) geen duidelijkheid is omtrent de status van het vak als centraal eindexamenvak. Onduidelijkheid is er ook inhoudelijk over de samenhang van de eindtermen. Sommige docenten zien de voorgeschreven items als een keurslijf. Zij ervaren het als een ouderwets en kennisgericht vak. Ook leerlingen ervaren CKV2 als een droog, theoretisch vak, waarbij veel tekst doorgenomen moet worden. In dit kader merkt de auteur op dat de beroepsopleiding van de uitvoerende docenten vooral op de praktijk van het kunstvak gericht was. Bovendien blijken docenten niet al te bekend met de CKV2-theorie – dit geldt vooral voor dansdocenten – waardoor er al snel gesproken wordt over een overladen, eenzijdig programma. Het gevaar bestaat dat men terugvalt op de voorgeschreven 'leerstof', waarbij metacognitieve vaardigheden, transfer van kennis (vakoverstijgend) en constructivistische leertheorieën weinig kans krijgen. Het ontbreekt bovendien een deel van de docenten aan ervaring met onderzoek en gebruik van bronnen (het stellen van hoofd- en deelvragen). Overigens heeft een ander deel van de docenten en ook de universitair geschoolde docenten daar wel ervaring mee. De docenten verwachten veel van de educatieve uitgeverij. Zij hopen dat methoden de samenhang van de eindtermen tonen en bronnen en studiewijzers leveren. Leerlingen missen het overzicht van de leerinhoud en zouden zeker steun hebben aan een methode.

Lesmethoden CKV2

Er zijn momenteel twee aanbieders van lesmethoden CKV2, namelijk EPN met de methode *De bespiegeling* en Uitgeverij Lambo met *History*. Beide methoden zijn nog niet compleet.

---

²² 'informatie aan de hand van gegevens of zelf geformuleerde vragen mede met behulp van ICT verwerken en daaruit beredeneerde conclusies trekken' en 'gebruiken maken van ICT bij het raadplegen, verwerken en presenteren van informatie.' CFI (1998)

²³ Zie bijvoorbeeld examenprogramma CKV3 beeldende vormgeving CFI (1999), pag. 20-21

²⁴ Doevendans (1999)

²⁵ De Bruijn e.a. (2001)

EPN heeft met *De bespiegeling* gekozen voor de onderwijskundige uitgangspunten van het studiehuis. De introductie van thema's start met de belevingswereld van de leerling. De leerling kan via het werkboek zelfstandig werken. De docent heeft de keuze tussen frontaal / klassikaal lesgeven en /of begeleiden.

In *De bespiegeling* is gekozen voor het chronologisch aanbieden van de eerder genoemde invalshoeken (thema's). Kunst hoort bij de samenleving en de chronologie laat de invloed op elkaar zien. Tevens heeft men gekozen voor volledigheid en is er dus ook aandacht besteed aan periodes die niet in het examenprogramma zijn opgenomen.

Het werkboek is thematisch ingericht (invalshoeken) en stuurt als het ware het leerboek aan. De methode voldoet aan de eindtermen. In de handleiding wordt de verantwoording beschreven. De disciplines zijn niet gelijkelijk verdeeld of chronologisch weergegeven. De invalshoeken worden gebruikt als denkmodel en zijn richtinggevend voor de manier van kijken van de leerling. Er wordt in de lesmethode verschil gemaakt tussen HAVO en VWO. Er zullen dan ook in 2002 twee verschillende methoden zijn.

Voor *Lambo* is de inhoud van het vak CKV2 uitgangspunt geweest voor de methode *History*. *History* heeft het uiterlijk van een magazine. Belangrijk in de methode zijn: voldoende herhaling, overlapping, rubricering en een studiewijzer.

Het is een bewuste keuze geweest om de informatie zo toegankelijk mogelijk te presenteren. Immers de theorie is complex en veelomvattend. In de uitgaven worden richtlijnen aangereikt voor zowel de docent als de leerling in de vorm van een inhoudsopgave en een studiewijzer.

History gaat uit van een grote mate van zelfstandigheid van zowel de docent als de leerlingen. Er is dan ook geen aparte docentenhandleiding. Ieder uitgebracht katern behandelt een onderwerp vanuit diverse invalshoeken. Tevens staat één kunstenaar en één kunstwerk centraal. Bij het laatste katern is een videoband verschenen. *Lambo* biedt via internet aanvullend materiaal in de vorm van bronnen en links.

Het verschil in eisen en verplichte stof voor HAVO en VWO wordt in het katern uitgedrukt door het gebruik van verschillende kleuren bij de afgedrukte vragen.

Beide uitgevers vinden de toetsing van hun methode in het onderwijs belangrijk. Bijstellingen worden dan ook daadwerkelijk gemaakt en opmerkingen en verbeteringen worden uitgevoerd. De teams van auteurs zijn zelf in het onderwijs werkzaam.

Globaal gezien worden beide methoden evenveel afgenomen door scholen.

SAMENVATTING VAN DE INTERVIEWS

Aan de hand van een vragenlijst (bijlage I) zijn in de maanden april en mei 2001 acht docentenopleidingen kunstvakonderwijs en twee nascholingsinstellingen (bijlage II) geïnterviewd. De resultaten van deze interviews zijn vraagsgewijs samengevat. De docentenopleidingen worden onderling niet apart genoemd. Daar waar het een samenvatting van het interview met de nascholingsinstellingen betreft wordt dit vermeld.

Vragen over de organisatie van CKV2 in het onderwijsprogramma van de docentenopleidingen

Sinds wanneer is CKV2 opgenomen in het onderwijsprogramma?

CKV2 is bij zes docentenopleidingen sinds drie jaar in het curriculum opgenomen (een jaar na eerste experiment). De andere twee zijn sinds één, twee jaar bezig.

Heeft CKV2 een eigen plek / onderwijsvorm?

Bij de meeste docentenopleidingen maakt het onderwijs in CKV2 onderdeel uit van een of andere vorm van interfacultair²⁶ onderwijs CKV. Aandacht voor CKV2 is ingebed in een interfaculteit, net als CKV1. Als (verplichte) module komt CKV2 als apart vak met een eigen methodiek aan de orde in het derde of vierde studiejaar.

Eén opleiding kent een apart programma CKV2, naast CKV1, in de vorm van een module in het vierde jaar. Hier is dan ook sprake van een duidelijk afgebakend gebied CKV2.

De exacte omvang van het CKV2-onderwijs is niet in kwantitatieve gegevens uit te drukken. Op opleidingen die onderwijs bieden binnen de interfaculteit is de aandacht voor CKV sterk verweven met algemene kunsthistorische, kunstfilosofische en methodische vakken en met de aandacht voor CKV1.

Hoe wordt het onderwijs aangeboden?

Het onderwijs wordt op zeven van de acht docentenopleidingen interfacultair aangeboden (onder diverse namen: culturele studies, cultuureducatie, cultuurgeschiedenis, kunst- en cultuurvakken). Bij één opleiding wordt het CKV2-onderwijs alleen door de eigen faculteit aangeboden.

Alle geïnterviewden deelden mee dat de opleiding een samenwerking aangegaan is met andere faculteiten in dezelfde regio of stad van andere disciplines. Bij twee opleidingen zijn niet alle aanwezige faculteiten in hun omgeving in een samenwerkingsvorm betrokken.

Wie waren betrokken bij de ontwikkeling van het programma CKV2?

Alle opleidingen hebben het curriculum CKV2 ontwikkeld in interdisciplinair verband (interfacultaire samenwerking).

De disciplines beeldend en muziek zijn in alle gevallen betrokken geweest bij de ontwikkeling van het onderwijs gericht op CKV(2).

---

²⁶ Onder een faculteit wordt in dit verband een onderwijseenheid van een hogeschool bedoeld die opleidt in één kunst-discipline.

Bij drie docentenopleidingen zijn alle disciplines betrokken. Bij twee opleidingen is naast beeldend en muziek ook de discipline drama aanwezig in het samenwerkingsverband.

De docent methodiek²⁷ is bij alle opleidingen betrokken geweest bij de ontwikkeling. Er wordt in dit verband gesproken over een grote inbreng van de docent methodiek.

Bij zeven opleidingen is sprake van een inbreng van cultuurgeschiedenis.

Een inbreng van cultuurfilosofie is aan de orde geweest bij vier docentenopleidingen. Dit betreft vooral de faculteiten beeldend en drama.

Eén docentenopleiding geeft expliciet aan bij de ontwikkeling aandacht te hebben besteed aan het multiculturele aspect – de invalshoek *kunst intercultureel*. Het betrof hier de disciplines dans en drama.

Over het algemeen zijn de ontwikkelaars van het curriculum ook betrokken (geweest) bij de uitvoering. Het team van docenten is in een aantal gevallen uitgebreid met gastdocenten (twee maal genoemd) om lessen in de ontbrekende disciplines aan te vullen.

Op welke wijze wordt door docenten samen gewerkt?

Samenwerking vindt plaats op verschillende wijzen en is globaal in drie vormen te onderscheiden.

1. Vakinhoudelijke afstemming op inhoud, thema's en invulling en aanpassing van het programma.
2. Samenwerking in interfacultaire werkgroepen.
3. 'Teamteaching': leren met en van elkaar, zowel docenten als studenten.

De blik is bij een aantal opleidingen gericht op de instroom van nieuwe CKV1 en CKV2,3 geschoolde studenten. Naar aanleiding daarvan wordt verwacht dat het curriculum dan weer veranderd zal worden. De huidige periode wordt gezien als een overbruggingsfase.

Heeft de 'culturele omgeving' een inbreng in het programma CKV2?

Bij vier docentenopleidingen wordt een inbreng van de culturele omgeving genoemd. Niet alleen voor CKV2, maar CKV breed. Dit vindt op twee manieren plaats.

Allereerst wordt gesproken over projecten ontwikkeld door culturele instellingen als onderwijsaanbod voor studenten die als zodanig een onderdeel vormen van het curriculum. De ene opleiding geeft aan dat het aanbod passend moet zijn binnen het curriculum, de ander wil de inhoud van het curriculum aanpassen aan het door de culturele instelling voorgestelde project.

De tweede manier behelst het participeren van studenten in projecten van culturele instellingen. Een belangrijke voorwaarde die de opleidingen stellen aan de deelname van studenten aan een dergelijk project is het ontwerpen van een leerplan.

Het is niet zo dat bij één discipline vaker sprake is van een inbreng van de culturele omgeving.

Tenslotte is ook genoemd dat de docentenopleiding een actief netwerkbeleid voert en dat er een grote betrokkenheid is van studenten en docenten bij hun culturele omgeving.

Biedt de opleiding nascholing aan?

Drie docentenopleidingen bieden nascholing, één opleiding denkt erover ermee te starten. Het nascholingsaanbod kenmerkt zich vooral door:

- aandacht voor omzetten theorie in de praktijk
- lezingen over verschillende disciplines
- uitwisselen praktijkervaringen
- deelname van oud-studenten.

Een aantal docenten geeft tegelijkertijd nascholing CKV2 bij de opleiding waar zij werkzaam zijn.

---

²⁷ De termen vakdidactiek en methodiek worden wisselend door opleidingen en faculteiten gebruikt.

Vragen over de inhoud van CKV2 in het onderwijsprogramma van de docentenopleidingen

Welke doelstellingen zijn geformuleerd voor het onderwijs gericht op CKV2?

De doelstellingen in het onderwijs gericht op CKV – CKV2 zijn nogal verschillend van aard.

De volgende aspecten zijn te onderscheiden:

1. Vergaren van kennis.

De cultuurhistorische en filosofische context is belangrijk, de samenhang tussen de verschillende disciplines binnen deze context en het beschouwingapparaat, het kunnen analyseren van kunst(werken). Belangrijk lijkt binnen de kenniscomponent dat een student in staat wordt geacht de eigen discipline inhoudelijk te kunnen verbinden met de andere disciplines.

2. Zelfstandig leren en leren omgaan met de verworven (en te verwerven) kennis.

Binnen dit aspect is aandacht voor metacognitieve kennis en vaardigheden; het zelfstandig kunnen werken en het kunnen werken in een multidisciplinair teamverband.

3. Kennis kunnen toepassen in praktische vaardigheden.

Het maken van lesopzetten en het planmatig kunnen werken; vaardigheden als het kunnen maken van lesplannen; praktisch uitwerken van een thema tot een lesopzet. Het kunnen presenteren van vakinhouden in multidisciplinaire werkgroepen is van wezenlijk belang.

Alle drie aspecten komen naar voren bij de geïnterviewde docentenopleidingen. De opleidingen geven onderling meer of minder gewicht aan een van de genoemde aspecten.

Bij de nascholingsinstellingen is de aandacht sterk gericht op de theorie en op het kennisniveau. Daarnaast is er aandacht voor directe koppeling naar de dagelijkse lespraktijk. Waar docentenopleidingen zelf een nascholingsaanbod ontwikkeld hebben, of daarmee bezig zijn, wordt de theoretische component voortdurend gekoppeld aan de dagelijkse praktijk.

Wat is het algemeen de inhoud van het vak CKV2 op de docentenopleiding?

Zeker bij het bestaan van een interfaculteit bestaat het vak CKV2 niet expliciet. Een voorbeeld waar één docentenopleiding mee werkt en waar anderen aan refereren is dat CKV2 'gelijk' staat aan cultuurgeschiedenis. De vertaling naar de onderwijspraktijk (CKV2) wordt bijvoorbeeld gekoppeld aan beroepsvoorbereiding en vakdidactiek (binnen de eigen discipline). Daarnaast wordt CKV2 ook gekoppeld aan filosofie, waarbij voortdurende aandacht is voor bruikbaarheid en toepasbaarheid in de praktijk. Indien CKV2 als module expliciet genoemd is, vindt die veelal plaats in het derde of vierde leerjaar.

Resumerend zijn de volgende kenmerken te onderscheiden:

- Discipline overstijgend onderwijs, ingezet in de eerste twee studie jaren gericht op cultuurgeschiedenis of een brede oriëntatie op kunst interdisciplinair;
- Werkvormen CKV2 zijn exemplarisch als uitwerkingen voor de beroepspraktijk en gekoppeld aan methodiek en vakdidactiek;
- Ook is er een koppeling aan filosofie;
- Een methodiek die vergelijkbaar is aan de methodiek van het studiehuis en terug te vinden is in de gehanteerde werkvormen (colleges, werkgroepen, presentaties);
- Enkele opleidingen vereisen het halen van een digitaal rijbewijs door studenten. In één hogeschool wordt ICT nadrukkelijk ingezet als verwerkingsvorm voor CKV2 (een docent ICT als docent in CKV2).

Hoe is de aandacht verdeeld over alle vakdisciplines?

Het exact formuleren van de verdeling van de aandacht die de verschillende vakdisciplines krijgen,

wordt door alle geïnterviewden als zeer lastig ervaren. De getallen moeten dan ook als indicatief worden opgevat.

Zeven docentenopleidingen van de acht delen mee dat ze in ieder geval proberen alle disciplines in gelijke mate aan bod te laten komen. Vier opleidingen van de acht constateren dat de aandacht voor de eigen discipline in de praktijk wel het grootst is. De andere vier opleidingen komen tot vergelijkbare percentages, zij het dat in een aantal situaties dans of drama helemaal niet of slechts summier aan de orde komen.

Over het algemeen is een ondervertegenwoordiging waar te nemen van dans en drama, ook bij de nascholing.

Zijn de eindtermen CKV2 richtinggevend voor de inhoud van het onderwijs?

Alle docentenopleidingen hebben de eindtermen CKV2 als richtinggevend aangemerkt. De mate waarin ze aan de orde worden gesteld in het onderwijs (binnen het curriculum) is verschillend. Vijf opleidingen hebben het curriculum zodanig ingericht dat de eindtermen vrijwel gedekt worden. Drie opleidingen besteden in het curriculum op exemplarische wijze aandacht aan de eindtermen. Dit dient als voorbeeld voor inhoud en werkwijze van CKV2 in de voorbereiding van de student op een zijn latere beroepspraktijk.

De volgende opmerkingen zijn in dit kader gemaakt:

- Studenten 'krijgen' niet het vak CKV2, het is geen eindexamenvak in de opleiding. Eindtermen voor het schoolvak CKV2 zijn wel richtinggevend maar hoeven door de studenten zelf niet gehaald te worden;
- Eindtermen zijn richtinggevend voor de ontwikkeling van het curriculum en de inrichting van specifieke vakken;
- Er is vanuit een brede basis van cultuurhistorie, kunsthistorie en filosofie aandacht voor algemene kunstvakoverstijgende theoretische kennis. Dit wordt veelal in een later stadium in de opleiding toegespitst op CKV2 en de vakdidactiek daarvan.

Wordt aandacht besteed aan de CKV2-onderwerpen?

De aandacht die door studenten besteed moet worden aan de onderwerpen van CKV2 ligt in het verlengde van de opmerkingen gemaakt bij de eindtermen.

Drie docentenopleidingen besteden hier op exemplarische wijze aandacht aan. Eén opleiding besteedt aandacht aan één onderwerp.

De vier andere docentenopleidingen besteden ruim aandacht aan alle onderwerpen (zeker in de eerste twee leerjaren binnen de interfaculteit) waarna de studenten zich wel kunnen toeleggen op één onderwerp of invalshoek. Dat vindt dan veelal plaats in de eerder genoemde modules in het derde of vierde jaar.

Wordt aandacht besteed aan de invalshoeken CKV2? Volledig of exemplarisch?

Alle docentenopleidingen laten de studenten kennismaken met alle invalshoeken, maar de manier waarop de studenten er mee werken is verschillend.

Soms worden de verschillende invalshoeken in opdrachten verwerkt en verdeeld over verschillende werkgroepen. Op die manier komen tijdens studentenpresentaties alle invalshoeken aan de orde. Een meerderheid gaat exemplarisch om met de invalshoeken. Eén opleiding stelt 'de rol van de kunstenaar' centraal, omdat men er van uitgaat dat de student in de eerste plaats 'kunstenaar-docent' zal zijn. In een andere opleiding wordt vooral de invalshoek 'kunst intercultureel' aan de orde gesteld.

De overige docentenopleidingen laten de keuze van invalshoek over aan de student.

De nascholingsinstellingen besteden aandacht aan alle invalshoeken, maar per onderwerp worden verschillende invalshoeken benadrukt.

Wordt aandacht besteed aan de methoden?

Door één docentenopleiding worden de twee methoden en de Cd-rom met het voorbeeld van het centraal examen als leer- en verwerkingsstof gebruikt.

Door vier opleidingen worden de methoden wel aan de orde gesteld ('de studenten weten van het bestaan'), maar wordt er verder niet mee gewerkt.

In de overige opleidingen wordt geen aandacht besteed aan de methoden.

De nascholingsinstellingen verwijzen naar de methoden, maar besteden er geen aandacht aan.

Worden er verbanden gelegd met CKV1 en CKV3?

Alle docentenopleidingen leggen een verband met CKV1 en CKV3.

De relatie met CKV1 is tweeledig:

1. Een oriëntatie op CKV1 gebeurt vaak op dezelfde manier als in de praktijk van het voortgezet onderwijs en geeft de studenten een eerste confrontatie met meerdere disciplines en kunstuitingen.
2. Vanuit de, met name op analyse gerichte, theorie van CKV1 wordt een overstap gemaakt naar de theorie van CKV2.

De relatie met CKV3 wordt vooral gelegd in de vakdidactiek en de stages, waarbij de theorie van CKV2 als mogelijke invulling voor het theoriedeel van CKV3 aan de orde wordt gesteld.

Bij de nascholing wordt de relatie met CKV1 gelegd vanuit de analysemodellen en vanuit de praktijk van de deelnemers.

Vragen over de didactiek van CKV2 in het onderwijsprogramma van de docentenopleidingen

Wordt het concept van zelfstandig leren gehanteerd?

Alle geïnterviewden delen mee dat de docentenopleidingen het concept van het zelfstandig leren hanteren bij hun CKV2 programma's.

Dat betekent dat ze de studenten benaderen vanuit de lijn: docentgestuurd, begeleidend en studentgestuurd onderwijs.

Sommigen constateren dat ze een glijdende schaal hanteren; in aanvang wordt er vrij sterk vanuit de docent en de leerinhoud gestuurd, in een latere fase wordt steeds meer zelfstandig geleerd. Veel waarde wordt gehecht aan het 'van elkaar leren in werkgroepen'.

Sommige docentenopleidingen kiezen direct voor zelfstandig leren, waarbij deze werkwijze exemplarisch moet zijn voor de werkwijze die de studenten in de praktijk van CKV2 moeten gaan hanteren. Toch vindt ook hier meestal sturing plaats: bij opdrachten moet een bepaald stappenplan worden gehanteerd, er zijn checklists bij het maken van werkstukken en presentaties, etc.

Eén nascholingsinstituut hanteert ten aanzien van de kennisverwerving uitsluitend een docent- en leerstofgestuurd model. Men is van mening dat de leerinhoud dusdanig complex is, dat men niet te veel aan de deelnemers zelf moet overlaten. De 'vertaling' naar de praktijk in het kader van het studiehuis wordt dan wel aan de deelnemers zelf overgelaten.

Het andere nascholingsinstituut hecht veel waarde aan een 'activerende didactiek' waarbij bijvoorbeeld binnen werkgroepen de deelnemers zelf hun onderzoeksvragen formuleren en uitwerken.

Hoe wordt aandacht besteed aan de relatie vakdidactiek en CKV-didactiek?

Een aantal geïnterviewden stelt, dat binnen de vakdidactiek veel aandacht wordt besteed aan verschillende concepten van leren, met aandacht voor metacognitieve kennis en vaardigheden.

Sommige opleidingen vragen van hun studenten een formulering van de eigen opvatting over leren, toetsing en reflectie. Tevens wordt gesteld dat de vakdidactiek grotendeels samenvalt met de CKV2 didactiek.

Een aantal anderen geeft aan dat de doorwerking van de didactische concepten van het CKV2 onderwijs niet of moeizaam gerelateerd worden aan de vakdidactiek: 'de vakdocenten hebben geen boodschap aan de didactiek van het studiehuis'.

Welke werkvormen en opdrachten worden gehanteerd?

Er worden zeer veel verschillende werkvormen gehanteerd. Genoemd zijn:

werkvormen:

doceren

demonstratie

instructie

plenaire discussie

groepsdiscussie

onderwijsleergesprek

(begeleide) zelfstudie

samenwerken in groepen

leeractiviteiten:
bronnenstudie
onderzoeksprobleem opstellen
samenvattingen maken
werkstuk maken
presenteren
formuleren lesplan
lesbrieven maken
onderling lesgeven
discussie voeren.

Sommige werkvormen zijn op grond van kenmerken duidelijk docentgestuurd, zoals doceren en instructie geven. Andere werkvormen en leeractiviteiten kunnen zowel docentgestuurd als gedeeld of studentgestuurd worden gehanteerd.

Op sommige docentenopleidingen wordt het gebruik van ICT uitdrukkelijk gebruikt als presentatie- en verwerkingsmiddel, mede met het oog op het ontwikkelen van leermiddelen door de studenten.

Welke bronnen staan de studenten ter beschikking?

Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen bestaande bronnen en bronnen die door de docentenopleiding zelf worden gemaakt of samengesteld.

Bestaande bronnen:

internet
video's
Cd-rom's
mediatheek/bibliotheek
de methoden
contacten met sleutelfiguren (in het onderwijs, in de wereld van de kunsten, binnen netwerken).

Door de opleiding geleverde bronnen:

eigen website
readers
specifiek aangelegde collectie boeken
literatuurlijsten.

Vervullen de studenten een CKV2 stage?

Geïnterviewden bij de helft van de docentenopleidingen delen mee dat er geen CKV2 stage wordt vervuld omdat er geen stagescholen te vinden zijn.

De overige vier stellen dat dit facultatief gebeurt: de studenten kunnen kiezen voor een stage in CKV1, CKV2 of CKV3

De stageopdracht is meestal het uitwerken van een onderwerp tot een serie lessen en deze lessen uitvoeren op de stageschool.

Op welke wijze worden de studenten getoetst?

In alle gevallen worden presentaties en werkstukken en eventuele stageverslagen beoordeeld. In sommige gevallen is er ook sprake van het toetsen van kennis.

Wanneer de student heeft gekozen voor een specialisatie CKV2 is er sprake van een specifieke afstudeeropdracht.

De nascholingsinstellingen toetsen niet, maar er wordt wel overwogen om een vorm van zelftoetsing te ontwikkelen.

Zijn docenten geïnformeerd over ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs? Hoe krijgen ze informatie?

De meeste geïnterviewden vertellen dat de docenten die zijn betrokken bij het CKV-onderwijs goed op de hoogte over zijn over ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs. Ze krijgen informatie tijdens docentenoverleggen en door middel van tijdschriftartikelen. In sommige gevallen wordt er ruimte gemaakt voor 'teamteaching' en wonen docenten presentaties van studenten bij.

Sommige geïnterviewden stellen dat de meeste docenten van de opleiding die *niet* betrokken zijn bij het CKV2 onderwijs weten wat CKV is, maar dan houdt het wel op. Het wordt ook niet nodig gevonden dat de vakdocent alles weet over het voortgezet onderwijs.

Wat valt te verbeteren of te veranderen ten aanzien van:

- bronnen en materialen
  - Meer ICT toepassingen
  - Meer en betere methoden.

- faciliteiten, menskracht
  - Betere interfacultaire samenwerking
  - Formatieruimte om het curriculum verder te ontwikkelen
  - Betere samenwerking tussen vakdocenten en theorie docenten.

- kennis en informatie
  - Meer duidelijkheid over het concept dat leidde tot het formuleren van de eindtermen
  - Duidelijkheid over de definitieve invoering van het centraal eindexamen.

- wijziging curriculum
  - Meer inbreng van de culturele omgeving
  - Meer aandacht voor kunstpsychologie en filosofie
  - Betere afstemming CKV1 en CKV2,3
  - Betere koppeling van de vakgebieden.

- overig
  - Er zijn grote cultuurverschillen tussen de verschillende faculteiten, er moet meer openheid naar elkaar toe komen;
  - De studenten zien CKV2 als iets 'bovenop' hun studie, hoe kun je ze motiveren?

Zijn er contacten met andere opleidingsinstituten in het kader van uitwisseling en netwerken?

Twee docentenopleidingen stellen in het kader van CKV geen contact te hebben met andere opleidingen.

Conclusies

Nogmaals wordt gesteld dat de resultaten van deze inventarisatie beschouwd moeten worden als indicatief. De interviews hebben mogelijk hier en daar vragen opgeroepen en gegevens opgeleverd die respectievelijk door de geïnterviewde als door de interviewer subjectief zijn geïnterpreteerd. Dat neemt niet weg dat er een aantal aandachtspunten naar voren komt waarover verdere discussie kan plaats vinden.

A. De organisatie

- Er is een duidelijke tendens waarneembaar om het onderwijs op het gebied van CKV intercultureel in te richten. Dat geldt zowel voor CKV1 als voor CKV2. Het onderwijs gericht op CKV3 blijft een disciplinegebonden en daardoor opleidingsgebonden onderdeel. Ten aanzien van de ontwikkeling en uitvoering van CKV1 en CKV2 vindt er veel samenwerking plaats. Soms is die samenwerking geformaliseerd.
Er zijn situaties waarin men er niet in is geslaagd om alle partners (opleidingen van dezelfde hogeschool) bij de samenwerking te betrekken. Door de ondervraagden werd dit betreurd.
- Over de intensiteit en omvang van het onderwijsprogramma CKV2 valt weinig te zeggen omdat verschillende programma-onderdelen zijn verweven met vakken als cultuur- en kunstgeschiedenis en methodiek – didactiek – onderwijskunde. In sommige gevallen wordt gedurende de gehele studieperiode aandacht besteed aan CKV, soms tijdens de laatste twee studiejaar en soms alleen in het laatste studiejaar.
Uitgedrukt in studiepunten omvat het onderdeel CKV2 een studielast van ongeveer 3 tot 8 studiepunten (120 tot 320 klokuren tijdens de gehele opleiding), los van een eventuele stage en afstudeeropdracht.
Er is blijkbaar een verschil in opvatting over de zwaarte die het onderdeel CKV2 in de opleiding moet hebben.
De nascholingen hebben een studielast van 300 tot 350 klokuren.
- Bij alle opleidingen die zijn ondervraagd was zowel bij de ontwikkeling als bij de uitvoering sprake van betrokkenheid van de disciplines beeldend en muziek. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk de positie van de kunstvakken in het voortgezet onderwijs, waarbij beeldend en muziek eindexamenvak waren en werden beschouwd als de 'zittende vakken'. Waarschijnlijk zijn de betrokken kunstvakdocentenopleidingen daardoor veel meer gericht op het onderwijsveld dan de andere kunstvakdisciplines.
Dit komt overeen met het beeld van de deelnemers aan nascholingsprogramma's waarvan ongeveer 80% docenten beeldend zijn, 19% docenten muziek en slechts een kleine restcategorie docenten dans of drama.
Een andere verklaring is dat de eindtermen, hoewel alle disciplines omvattend, bij sommige onderwerpen (periodes) een zwaar accent leggen op de beeldende kunst en muziek.
- De ontwikkeling van het CKV2 programma van de opleidingen is een voortgaand proces. Door ervaringen in de praktijk en door 'teamteaching' worden inzichten aangescherpt en programma-onderdelen gewijzigd. Gastdocenten worden voor specifieke onderdelen aangetrokken. In

hoeverre ze ook betrokken zijn bij de verdere ontwikkeling van het programma is niet duidelijk. Zoals al uit de samenvatting blijkt is bij een aantal opleidingen de blik gericht op de instroom van nieuwe CKV1 en CKV2,3 geschoolde studenten. Men verwacht dat dan het curriculum moet worden bijgesteld. De huidige periode wordt gezien als een overbruggingsfase, waarin de kunstvakstudenten in principe een zelfde deel van het leerproces moeten doormaken als de leerlingen van het voortgezet onderwijs. Daarbij wordt door opleidingen gesteld dat ook het wachten op de definitieve uitkomsten van de reorganisatie van het kunstvakonderwijs een rol speelt en de in dat kader geformuleerde competenties waarover afstuderende kunstvakstudenten moeten beschikken. Welke veranderingen en aanpassingen nodig zullen zijn is nog niet te voorzien.

B. De inhoud

- In alle opleidingen zijn de eindtermen van CKV2 richtinggevend voor het programma. In een enkele opleiding worden ze allesomvattend behandeld. Het argument is dat het voor de toekomstige beroepspraktijk noodzakelijk is om een brede kennis te hebben van (contextuele) kunst- en cultuurgeschiedenis. Soms vult men de inhoud van de eindtermen aan met onderwerpen uit historische periodes die in de eindtermen ontbreken.

In de gevallen waar de eindtermen meer exemplarisch aan de orde komen gaat men er van uit dat de vaardigheden die studenten verwerven bij het uitdiepen van één of meer onderwerpen zelfstandig door hen ingezet worden bij andere onderwerpen.

- In de gesprekken is veelvuldig kritiek geuit op de eindtermen. Zo ervaart men het als een gemis dat het concept, van waaruit de eindtermen zijn geformuleerd, niet openbaar is gemaakt en men dus moeite heeft de samenhang en verbanden tussen de verschillende items te duiden of te verklaren. Een ander punt van kritiek is dat bepaalde periodes ontbreken en er soms (voor een bepaalde discipline) belangrijke ontwikkelingen, c.q. verschijningsvormen gemist worden. Over Domein B (de 6 functies) wordt gezegd dat ze arbitrair zijn en soms ook moeilijk met de onderwerpen in verband zijn te brengen.

Tenslotte is vaak opgemerkt dat het behalen van de eindtermen een veel te zwaar studieprogramma vereist van leerlingen van het voortgezet onderwijs en dat het zelfs voor kunstvakstudenten een zware kluit is.

Een opmerking die maar één keer gehoord is moet hier niet onvermeld blijven: waarom zijn de eindtermen hoofdzakelijk in termen van leerinhouden (Domein B en C) geformuleerd? Domein A van de eindtermen omvat meer algemene doelen, maar specifieke onderwijsdoelen worden nergens gegeven. (Dit stemt overeen met hetgeen hierover al in de inleiding is gezegd)

- Over het algemeen wordt geprobeerd om alle disciplines een gelijkwaardige plaats te geven in het onderwijsprogramma, maar men geeft toe dat dans en drama zijn ondervertegenwoordigd. Dat kan te maken hebben met de inhoud van de eindtermen. Maar het heeft waarschijnlijk ook te maken met het feit dat bij de ontwikkeling van de programma's minder docenten zijn betrokken uit deze disciplines. Overigens wordt ook opgemerkt dat er op het gebied van dans en drama minder (kunsthistorische) theorievorming, publicaties en bronnen voorhanden zijn.

C. Didactiek

- Alle opleidingen hanteren het concept van zelfstandig leren bij de vormgeving van het onderwijs in CKV2. Er zijn echter nogal wat verschillen in de manier waarop dit concept wordt toegepast. In de meeste gevallen vindt de kennisverwerving van de studenten plaats in een sterk docentgestuurde situatie, met hoorcolleges en gesloten opdrachten. Ook waar sprake is van veel zelfstudie (o.a. bij de nascholingen) zien we soms vrij veel sturing vanuit de docent en de leerinhoud. Het zelfstandig en zelfregulerend leren vindt vooral plaats bij het (meestal in interdisciplinaire werkgroepen) uitwerken van opdrachten en het opzetten van lessenseries. Men geeft aan, dat men moeite heeft met het leggen van grenzen bij de zelfsturing van de student. 'In hoeverre is het nog een zinnig leerproces wanneer de student zelf kiest voor een onderwerp en de uitwerking daarvan en wanneer wordt het gewoon een beetje aanrotzooien'. Een verklaring voor de noodzaak die docenten voelen om het leerproces toch vrij sterk te sturen is waarschijnlijk het feit dat er nog geen sprake is van een goed opgezette zinvolle leeromgeving, met adequate bronnen, leermiddelen en beproefde begeleidingsstrategieën voor de docent. Een andere verklaring is dat de studenten nog te weinig kennis hebben van het multidisciplinaire kunst- en cultuurhistorische gebied en niet hebben gewerkt vanuit het concept van het studiehuis.
- Wanneer er sprake is van interdisciplinaire werkgroepen ziet men soms dat studenten opdrachten uitvoeren op het terrein van de 'niet eigen' disciplines, soms dat ze een bijdrage leveren vanuit hun eigen discipline. Bij een aantal opleidingen wordt bij het uitvoeren van opdrachten de eigen discipline heel nadrukkelijk centraal gesteld, omdat men van mening is dat de student vanuit eigen kennis, bevoegdheid en motivatie moet kunnen werken. Dat leidt automatisch tot de vraag of een CKV2 docent de eigen discipline centraal moet stellen (eventueel in relatie tot CKV3) of niet.
- Een specifieke CKV2 stage wordt nergens verplicht gesteld. Men laat het over aan de keuze van de studenten. Opgemerkt wordt dat het moeilijk is scholen te vinden waar een dergelijke stage kan worden gedaan. In verband daarmee geeft één opleiding de noodzaak aan tot nauwe samenwerking met het voortgezet onderwijs. Dat kan zowel voor de inhoud van het onderwijsprogramma als voor het verkrijgen van stageplaatsen uiterst zinvol zijn.
- Over het toetsen of de gestelde leerdoelen zijn bereikt is weinig duidelijkheid te krijgen. Er wordt gesproken over kennistoetsen en over de beoordeling van werkstukken en presentaties. De opleidingen bepalen hiervoor hun eigen criteria.

D. Algemeen

- Alle opleidingen geven aan dat de vormgeving van het CKV programma nog volop in ontwikkeling is en er dus allerlei zaken veranderd en verbeterd moeten worden. Maar men ziet het als een groot probleem dat er nog geen duidelijkheid is over het al of niet invoeren van een centraal examen. Dit heeft consequenties voor de 'status' van het vak, voor de motivatie van leerlingen van het voortgezet onderwijs en dus voor de opleiding van kunstvakstudenten. Veel studenten zien CKV als iets wat ze even 'erbij' moeten doen.

E. Twee schematische uitwerkingen

Zoals bij de samenvatting van de doelstellingen al wordt opgemerkt richten de opleidingen zich op drie aspecten:

- 1 Vergaren van kennis
- 2 Zelfstandig leren werken en leren omgaan met de verworven (en te verwerven) kennis
- 3 Het kunnen toepassen van verworven kennis en praktische vaardigheden in de beroepspraktijk.

Alle drie aspecten komen naar voren bij de geïnterviewde docentenopleidingen. De verschillen zijn vooral accentverschillen binnen de drie aspecten en het meer of minder gewicht geven aan één van de genoemde aspecten. Het is opvallend dat er vanuit de opleiding nauwelijks aandacht is voor de toepassing van verworven kennis en praktische vaardigheden in de vorm van stages.

In de interviews is de opleiders ook gevraagd naar organisatorische (rand)voorwaarden en kenmerken voor de verzorging van de lespraktijk van CKV2. Verschillende uitkomsten werden daarbij geconstateerd.

Het blijkt mogelijk om op grond van het voorgaande twee schema's te construeren die aanleiding tot discussie geven²⁸.

Schema I	Schema II
<p><i>Voorwaarden</i></p> <p>Aandacht voor CKV (onderdelen) in alle studie jaren Relatief hoog aantal studiepunten (minimaal 8) Alle eindtermen worden behandeld Alle kunstdisciplines worden gelijkwaardig behandeld</p> <p><i>Werkwijzen</i></p> <p>Met name vanuit de sturingsdimensie 'docentgestuurd' komen gerelateerde werkvormen aan bod; van zowel gedeelde sturing als leerlingsturing is veel minder sprake De didactische evaluatie van het leerproces vindt met name plaats door kennistoetsen af te nemen. Daarnaast worden opdrachten en presentaties getoetst.</p>	<p><i>Voorwaarden</i></p> <p>Aandacht voor CKV (onderdelen) in een of twee studie jaren Relatief laag aantal studiepunten (minimaal 3) Een selectief aantal eindtermen wordt behandeld Vanuit de kunstdiscipline van de betreffende opleiding worden de andere kunstdisciplines behandeld</p> <p><i>Werkwijzen</i></p> <p>Met name vanuit de sturingsdimensie 'gedeelde sturing' komen gerelateerde werkvormen aan bod; vanuit die gedeelde sturing wordt leerlingsturing nagestreefd De didactische evaluatie van het leerproces vindt met name plaats door het beoordelen van opdrachten, studentpresentaties en werkstukken.</p>

²⁸ De aanbieders van nascholing nemen in deze een aparte positie in, mede als gevolg van een andere organisatie en een andere doelgroep (docenten voortgezet onderwijs). Gesteld kan worden dat de nascholing vooral gericht is op kennisoverdracht (docentgestuurd). In sommige cursusonderdelen is er aandacht voor zelfregulerend leren.

Tot slot

Neemt men het belang van een algemene theoretisch kennis (een interdisciplinaire cultuurgeschiedenis en kunstbeschouwing) én de onderwijshervorming (studiehuis) serieus, dan zou een derde schema, bestaande uit onder meer de voorwaarden van schema I en de werkwijzen van schema II voor de hand liggen.

Schema III

Voorwaarden

- Aandacht voor CKV (onderdelen) in alle studiejaar
- Relatief hoog aantal studiepunten (minimaal 8)
- Alle eindtermen worden behandeld
- Alle kunstdisciplines worden gelijkwaardig behandeld
- De stage is een praktijkvereiste voor het onderwijsleerproces

Werkwijzen

- Met name vanuit de sturingsdimensie 'gedeelde sturing' komen gerelateerde werkvormen aan bod; vanuit die gedeelde sturing wordt leerlingsturing nagestreefd
- Aandacht voor toepassing van verworven kennis en praktische vaardigheden in de vorm van stages
- De didactische evaluatie van het leerproces vindt met name plaats door het beoordelen van opdrachten, studentpresentaties, werkstukken en de stages.

De realisatie hiervan in de praktijk van de docentenopleidingen in het kunstvakonderwijs vraagt om een interfacultaire organisatie; een netwerk met stagescholen voortgezet onderwijs; een adequate leertheorie met daaraan gerelateerde werkvormen, aandacht voor een wisselend en intensief gebruik van verschillende soorten bronnen (waaronder digitale) en daarbij behorende didactische evaluaties. Een leeromgeving in het voortgezet onderwijs die de verschillende kunstdisciplines gelijkwaardig tot hun recht laat komen maar ook een duidelijke formulering van leerdoelen liggen waarschijnlijk buiten de reikwijdte van het kunstvakonderwijs, maar zijn wel van belang voor het welslagen van het schoolvak CKV2, en dus voor de aankomend docent. Een landelijke afstemming en bewaking van de inhoud van het curriculum CKV2 is in dit kader van groot belang.

Cultuurnetwerk Nederland is als landelijk expertisecentrum bereid mee te denken en te werken aan het verder vorm geven van didactische concepten CKV2 en de daaraan gerelateerde voorwaarden, die in de docentopleidingen van het kunstvakonderwijs gehanteerd moeten worden voor het onderwijs in het schoolvak CKV2.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Adelmund, K.Y.I.J., *Verplichte invoering CKV 2,3 per 1 augustus 2001*. Kamerstuk 26 800 VIII, nr. 115. Zoetermeer, 27 juni 2000.

Boekaerts, M. en Simons, R.J., *Leren en instructie. Psychologie van de leerling en het leerproces*. Assen: Dekker van de Vegt, 1993.

Boer, E. de e.a., *Handboek zelfstandig leren in de tweede fase*. Loenen aan de Vecht: Edumedia, 1996.

Boer, Max de, *CKV, hoe gaat het ermee?* Beeldaspecten 2000-1, p. 2-5.

Bolhuis, Sanneke en Kluvers, Caroline, *Nader beschouwd. Op weg naar zelfstandig lerende leerlingen: 1996 en 1998*, Den Haag: PMVO, 1999.

Boshoven, Thérèse e.a., *Culturele en kunstzinnige vorming 2,3. Voorlichtingsbrochure havo / vwo actuele stand van zaken invoering tweede fase*. Enschede: SLO, 1999.

Bruijn, Jan de e.a., *Vakdossiers 2000. Culturele en kunstzinnige vorming*. Enschede: SLO, 2001.

CFI, *Culturele en kunstzinnige vorming 2 en 3. Examenprogramma's profielen vwo/havo*. CFI, 1999.

CFI, *Examenprogramma geschiedenis v.w.o. (profielen economie en maatschappij en cultuur en maatschappij), bijlage 1*. CFI, 1998.

Doevendans, Tjeerd, *Syllabus culturele en kunstzinnige vorming. Met voorbeeldexamens en CD-ROM's. Voor de centrale examens in de tweede fase havo/vwo*. Arnhem: Cito, 1999.

Feijen, K. en Asselt, R. van e.a., *Studiewijzers voor activerend leren*, Den Haag: PMVO, 2000.

Hausmans, John, *Culturele en kunstzinnige vorming 1. Voorlichtingsbrochure havo/vwo*. Enschede: SLO, 1996.

Hilbers, H., *Stappen naar een nieuwe leeromgeving*. Studiehuis 2000-3, p. 151.

Kamp, Marie-Thérèse van de e.a., *CKV twee-drie witboek*. CKV projectgroep vereniging ons middelbaar onderwijs en het CKV nascholingssteam van de Faculteit Kunsten van de Fontys Hogescholen, 2000.

Kamp, Marie-Thérèse van de, *Een didactisch concept voor het vak ckv2,3*. Beeldaspecten 2001-1, p. 2-8.

KPC Groep, *Regeling aanpassing examens profiel havo/vwo*. Nieuwsbrief Kunstvakken 1999-jan., p. 8-9).

Lowyck, J. en Verloop, N. (red.), *Onderwijskunde. Een kennisbasis voor professionals*. Groningen: Wolters Noordhoff, 1995.

Schasfoort, Ben, *Uitgangspunten voor een didactiek van beeldbeschouwen*. Enschede: SLO, z.j.

Schuurmans, Lea e.a., *CKV2. Inhoud. CKV2. Organisatie*. 's Hertogenbosch: KPC Groep, 1999.

Teule, Ben, *Leerstijlen en kunstvakken in het voortgezet onderwijs. Beeldaspecten 2000-1*, p. 15-17).

BIJLAGEN

BIJLAGE I

DEEL A: INTERVIEWLEIDRAAD VOOR DE DOCENTENOPLEIDINGEN

Interviewleidraad voor de inventarisatie methodische en didactische modellen CKV2

Introductie

Dit is een mondeling interview voor de inventarisatie van didactische en methodische modellen die momenteel (voorjaar 2001) gebruikt worden of gaan worden in de docentenopleidingen van het kunstvakonderwijs voor het schoolvak CKV2. Het doel van het interview is hierover mondeling informatie te verzamelen op 8 docentenopleidingen kunstvakonderwijs. Aangenomen wordt dat veel informatie omtrent de aanwezigheid, vorm en inhoud van didactiek en methodiek in relatie met CKV2 niet schriftelijk beschikbaar is. Bij de selectie hebben we rekening gehouden met een evenredige verdeling over alle vakgebieden.

Doel van de inventarisatie is te komen tot een aantal modellen welke als basis kunnen dienen voor het ontwerpen, verdiepen en toepassen van leerprocessen voor het schoolvak CKV2 voor studenten in de reguliere opleidingen en docenten in de nascholingsprogramma's van de docentenopleidingen kunstvakonderwijs. De resultaten zullen landelijk beschikbaar gesteld worden.

Het inventariserend onderzoek draagt op deze wijze bij aan het project instellingsoverschrijdende herstructureringsplannen CKV2.

Opdrachtgever voor deze inventarisatie is De Hanzehogeschool Groningen, als penvoerder van het project CKV2,3 Noord Nederland.

Het interview zal maximaal twee uur in beslag nemen. De informatie die u geeft zal vertrouwelijk behandeld worden. De resultaten zullen echter gepubliceerd worden, heeft u er bezwaar tegen dat gegevens eventueel te herleiden zijn tot uw opleiding of instelling?

Heeft u nog vragen vooraf?

In het interview worden de volgende onderdelen onderscheiden en achtereenvolgens aan de orde gesteld:

Organisatie rond CKV2, inhoud CKV2 onderwijs, de gehanteerde didactiek en een aantal algemene vragen.

Algemeen

Docentenopleiding kunstvakonderwijs van Hogeschool

..... te .....

Discipline .....

Gesproken met: .....

Functie .....

Achtergrond .....

Organisatie

Sinds wanneer is CKV2 opgenomen in het onderwijsprogramma?

Heeft CKV2 een eigen plek?

Ja / nee

Zo nee, maakt het onderdeel uit van onderwijs gericht op:

- o Voortgezet Onderwijs in het algemeen (algemene vakdidactiek)?
- o CKV in het algemeen (CKV1, 2,3, KCV)?

Hoe is het onderwijs CKV2 georganiseerd t.a.v.

- o studiejaren
- o participanten (onderwijsaanbieders)
- o in module(s) of op andere wijze geclusterd?
- o hoeveel uur?

Was er bij de ontwikkeling van het programma sprake van:
interdisciplinaire samenwerking

ja / nee

interfacultaire samenwerking

ja / nee

inbreng vanuit methodiek/didactiek

ja / nee

inbreng vanuit kunsthistorie

ja / nee

inbreng vanuit kunstfilosofie

ja / nee

Door welke docenten wordt het onderwijs gegeven?

Welke daarvan waren betrokken bij de ontwikkeling?

Op welke wijze wordt door de docenten samengewerkt?

Heeft "de culturele omgeving" (denk aan musea, theater etc.) een inbreng in het onderwijs CKV2?

Ja / nee

Zo ja, waaruit bestaat die inbreng?

Biedt uw opleiding ook bij- en nascholing aan op het gebied van CKV2?

Ja / nee

Zo ja, hoe ziet het aanbod eruit?

Zo nee, waarom niet?

Inhoud

Welke doelstellingen zijn geformuleerd voor het onderwijs gericht op CKV2?

Wat is in het algemeen de inhoud van het vak CKV2 op uw docentenopleiding? Wilt u een korte inhoudelijke omschrijving geven van de verschillende vakgebieden?

CKV2 is een discipline overstijgend vak. Is binnen uw opleiding de aandacht verdeeld over *alle* vakdisciplines?

Ja / nee

Zo ja, hoe ligt de verhouding?

Muziek .... %

Beeldende vormgeving .... %

Drama .... %

Dans .... %

Zo nee, wordt deze leemte op een andere wijze ingevuld en hoe gebeurt dat?

Zijn de eindtermen CKV2 richtlijn voor de inhoud van het onderwijs?

Ja / nee

Zo ja, op welke manier?

Zo nee, welke andere inhoudelijke keuze is gemaakt?

Wordt aandacht geschonken aan de *onderwerpen* CKV2?

Ja / nee

Zo ja, hoe?

Wordt aandacht geschonken aan de *invalshoeken* CKV2?

Ja / nee

Zo ja, hoe?

Wordt aandacht besteed aan de twee uitgebrachte (experimentele) methoden CKV2?

Ja / nee

Zo ja, op welke manier?

Wordt in het onderwijs verband gelegd met CKV1 en/of CKV3?

CKV1: ja / nee

CKV3: ja / nee

Zo ja, op grond van welke motieven gebeurt dit en op welke wijze?

Zo nee, kunt u dit motiveren?

Didactiek

Wordt het didactisch concept van het "leren leren", dat momenteel gehanteerd wordt in het studiehuis, ook gehanteerd in het CKV2 onderwijs aan de studenten?

Ja / nee

Zo ja, zijn daar voorbeelden van te geven?

Wordt aandacht geschonken aan de verschillen en overeenkomsten tussen algemene- en vakdidactiek en de didactiek van de tweede fase?

Ja / nee

Zo ja, op welke manier brengt u dat onder de aandacht van de studenten?

Welke werkvormen en opdrachtvormen worden (vaak) gehanteerd?

Welke bronnen en leermiddelen staan studenten ter beschikking (zowel grafisch als ICT en menselijk contact)?

Moeten studenten specifieke stageopdrachten CKV2 vervullen?

Ja / nee

Zo ja, hoe zien deze opdrachten eruit?

Op welke wijze worden studenten getoetst tav CKV2?

Algemeen

Zijn de docenten, verbonden aan de opleiding, voldoende op de hoogte van de nieuwe ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs?

Ja / ten dele / nee

Kunt u dat toelichten?

Op welke wijze kunnen de docenten informatie krijgen (of informeren zij zich) over de nieuwe ontwikkelingen?

Bent u tevreden over de huidige wijze waarop u studenten voorbereidt op hun aanstaand docentschap CKV2?

Ja / nee

Zo nee, wat zou u willen veranderen en/of verbeteren?

T.a.v.:

- bronnen en materialen
- faciliteiten, menskracht
- kennis en informatie
- wijziging curriculum
- anders: .....

Heeft u contact met andere opleidingsinstituten in het kader van uitwisseling en netwerken?

Ja / nee

Zo ja waaruit bestaan die contacten?

Heeft u naar aanleiding van dit interview nog opmerkingen en/of aanvullingen: wat wilt u nog kwijt?

Heeft u bijvoorbeeld nog expliciete wensen wanneer het gaat om CKV2?

BIJLAGE I

DEEL B: INTERVIEWLEIDRAAD VOOR DE NASCHOLINGSINSTELLINGEN

Interviewleidraad voor de inventarisatie methodische en didactische modellen CKV2

Introductie

Dit is een mondeling interview voor de inventarisatie van didactische en methodische modellen die momenteel (voorjaar 2001) gebruikt worden of gaan worden in de docentenopleidingen van het kunstvakonderwijs voor het schoolvak CKV2. Het doel van het interview is hierover mondeling informatie te verzamelen op 8 docentenopleidingen kunstvakonderwijs. Aangenomen wordt dat veel informatie omtrent de aanwezigheid, vorm en inhoud van didactiek en methodiek in relatie met CKV2 niet schriftelijk beschikbaar is.

Doel van de inventarisatie is te komen tot een aantal modellen welke als basis kunnen dienen voor het ontwerpen, verdiepen en toepassen van leerprocessen voor het schoolvak CKV2 voor studenten in de reguliere opleidingen en docenten in de nascholingsprogramma's van de docentenopleidingen kunstvakonderwijs. Het inventariserend onderzoek draagt op deze wijze bij aan het project instellingsoverschrijdende herstructureringsplannen CKV2.

De gegevens zullen landelijk beschikbaar gesteld worden.

Opdrachtgever voor deze inventarisatie is De Hanzehogeschool Groningen, als penvoerder van het project CKV2,3 Noord Nederland.

Het interview zal maximaal twee uur in beslag nemen. De informatie die u geeft zal vertrouwelijk behandeld worden. De resultaten zullen echter gepubliceerd worden, heeft u er bezwaar tegen dat gegevens eventueel te herleiden zijn tot uw opleiding of instelling?

Heeft u nog vragen vooraf?

Algemeen

Instelling ..... te .....

Gesproken met: .....

Functie .....

Achtergrond (vakdiscipline) .....

Organisatie

Sinds wanneer is CKV2 opgenomen in het nascholingsaanbod?

Wat was de reden of aanleiding hiertoe?

Hoe is het programma georganiseerd t.a.v.

- aantal uren
- aantal bijeenkomsten
- in module(s) of op andere wijze geclusterd?

Kunt u een schets geven van het profiel van de deelnemers aan de nascholing t.a.v.:

- functie en taak in het onderwijs
- vakgebied
- betrokkenheid bij CKV1 en /of CKV3

Door wie is het programma ontwikkeld?

Is in de ontwikkeling van het nascholingsaanbod samenwerking gezocht met andere aanbieders of hogescholen of instellingen?

Ja / nee

Zo ja, met welke?

Zo nee, waarom niet?

Door welke docenten wordt de nascholing CKV2 gegeven?

(functie en vakgebied)

Inhoud

Welke doelstellingen zijn geformuleerd voor het nascholingsaanbod CKV2?

Wat is in het algemeen de inhoud van het nascholingsprogramma?

- m.b.t. de verschillende vakgebieden
- m.b.t. aandacht voor kennis versus aandacht voor vaardigheden

CKV2 is een discipline overstijgend vak. Is in het programma de aandacht verdeeld over *alle* vakdisciplines?

Ja / nee

Zo ja, hoe ligt de verhouding?

Muziek .... %

Beeldende vormgeving .... %

Drama .... %

Dans .... %

Zo nee, wordt deze leemte op een andere wijze ingevuld en hoe gebeurt dat?

Bestaat binnen de nascholing aandacht voor differentiatie en keuzemogelijkheden binnen disciplines?

Is het voor een docent muziek bijv. mogelijk zich vooral te scholen in de andere vakgebieden?

Zijn de eindtermen CKV2 richtlijn voor de inhoud van het programma?

Ja / nee

Zo ja, op welke manier?

Zo nee, welke andere inhoudelijke keuze is gemaakt?

Wordt aandacht geschonken aan de *onderwerpen* CKV2?

Ja / nee

Zo ja, hoe?

Wordt aandacht geschonken aan de *invalshoeken* CKV2?

Ja /nee

Zo ja, hoe?

Wordt gebruik gemaakt van de bestaande (experimentele) methoden CKV2?

Zo ja, op welke manier?

Besteedt u in het nascholingsaanbod aandacht aan de mogelijke relatie tussen CKV2 en Cultuurtraject, CKV2 en CKV1, maar vooral de relatie tussen CKV2 en CKV3? Zo ja, op welke wijze?

Didactiek

Wordt het didactisch concept van het "leren leren", dat momenteel gehanteerd wordt in het studiehuis, ook gehanteerd in het CKV2 nascholingsonderwijs aan de deelnemers?

Ja / nee

Zo ja, op welke wijze krijgt dat vorm en zijn daar voorbeelden van te geven?

Welke werkvormen en opdrachtvormen worden (vaak) gehanteerd?

Welke bronnen en leermiddelen worden ingezet (zowel grafisch als ICT)?

Worden de deelnemers getoetst?

Zo ja, op welke wijze

Zo nee, waarom niet?

Algemeen

Bent u tevreden over de huidige wijze waarop het nascholingsprogramma wordt gegeven?

Ja / nee

Zo nee, wat zou u willen veranderen en /of verbeteren?

T.a.v.:

- inhoud
- bronnen en materialen
- faciliteiten, menskracht
- samenstelling curriculum (bijv. differentiatie in vakdisciplines)
- samenwerking VO
- anders

Heeft u contacten met opleidingsinstituten en aanbieders van nascholing in het kader van CKV2? (netwerken)

Ja / nee

Zo ja waaruit bestaan die contacten?

Heeft u naar aanleiding van dit interview nog opmerkingen en/of aanvullingen: wat wilt u nog kwijt?

BIJLAGE II

LIJST VAN GEÏNTERVIEWDE INSTELLINGEN

Naam	discipline	contactpersoon
Hogeschool Zuyd Maastricht	beeldend	André Stolwijk Kitty van Loo
Artez Arnhem	beeldend	Lia Laagland
Artez Zwolle/Kampen	muziek	Ab Sandbrink
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten Amsterdam	muziek	Peter den Ouden
Hogeschool voor Muziek en Dans Rotterdam	muziek/dans	Dick van IJperen Hanneke v.d. Wal
Fontys Hogeschool voor de Kunsten Tilburg	dans	Loek Melis Jacques van Meel
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	drama	Lidwiene Janssens Gudrun Beckmann
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	drama	Rien Sprenger Marjolein Brussaart
KPC Groep, Den Bosch	nvt	Jan Kremer
IVLOS, Utrecht	nvt	Els Jimkes
Uitgeverij Lambo, Arnhem	nvt	Bert Boermans
EPN, Houten	nvt	Mirjam Bonting

Colofon

De Inventarisatie methodische en didactische modellen CKV2 in de docentenopleiding van het kunstvakonderwijs is een uitgave van Cultuurnetwerk Nederland, in opdracht van de Hanzehogeschool Groningen en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. Deze uitgave is in pdf-formaat beschikbaar op www.cultuurnetwerk.nl.

Auteurs

Guy Miellet (projectleider), Vera Bergman, Marie-José Kommers, Jonaske de Ruiter, Marja van der Sluis

Opmaak

Studio Jos Velmans, Utrecht

Productie

Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht

Drukwerk

Anraad Print bv

Cultuurnetwerk Nederland
Ganzenmarkt 6
Postbus 61
3500 AB Utrecht
Telefoon 030 236 12 00
Fax 030 236 12 90
E-mail info@cultuurnetwerk.nl
Internet www.cultuurnetwerk.nl

2001.004